

O'SPIRINLIKDA O'Z SHAXSIY XISLATLARIGA BAXO BERISHNI KUCHAYISHI

Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li

Andijon davlat universiteti Ijtimoiy iqtisodiy
fanlar fakulteti Amaliy psixologiya yo'nalishi
3-bosqich talabasi

Annotatsiya: O'spirinlik davri shaxsiyat shakllanishida muhim bosqich bo'lib, o'z-o'zini anglash va ijtimoiy munosabatlarni tushunish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bu jarayonlar o'smirlarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va shaxsiy fazilatlarini rivojlantiradi. Tadqiqotda o'smirlar orasida psixologik kuzatuvlar o'tkazilib, o'z-o'zini anglashning shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy faollikka ta'siri o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, bu jarayonlar o'spirinlarning kelajakdagi jamiyatdagi o'rnini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: shaxslararo munosabat, aks etuvchi burch, vijdon xissi, qadr-qimmatini eozozlash, sezish va faxmlash, matonat, jasurlik, sabr-toqat, kamtarlik, intizomlilik, xalollik.

Kirish

O'spirinlar xar joyda o'zini ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan o'smirlik vaqtidayoq, o'zlarining shaxsiy xususiyatlarini kuzata boshlaydilar. Yaoni o'zlarining tashqi qiyofalariga tanqidiy qaray boshlaydilar: bo'yining pastligi yoki aksinchasi semizlik, xusn yuzdagi xusinbuzarlar yigit va qizlarni bezovtalantiradi, ular iztirob chekadilar. Kech yetiladigan ug'il va qizlar yashirin kechinmalar kechiradilar. Kishining o'z obrazi—bu o'pirinlikning o'zini anglashi ancha muxim komponent bo'lib xisoblanadi.

O'spirinlikda o'z shaxsiy xislatlariga baxo berish kuchayadi. O'spirin ham o'smir singari o'z qimmatini nimalarni qilishga arzishi va nimalarga qodir ekanligini benixoya bilgisi keladi. O'ziga baxo berish 2 usulda bo'ladi.

1. Kishi o'zi qo'lga kiritgan yutuqlari natijasi bilan baxolaydi. Masalan: Bola qiyin vaziyatda o'zini yukotmaydi yoki yosh bolani yongindan qutkazdi -"men qo'rqqoq emasman" deydi. Ma'lum qiyin topshiriqni bajardi. «Men kobiliyatliman»-deydi. Axloqqa oid bunday xatti —xarakatlar, o'spirinning o'z katoiyiligini sinashi hamdir.
2. Ijtimoiy taqqoslash, yaoni o'zi haqidagi boshqa ishlarni fikrlarni solishtirishdan iboratdir. Masalan: o'quvchilar tomonidan "mardlik" deb maoqullangan xatti-xarakatni o'qituvchi "qalbaki o'rtoqlik" deb aytadi. Bunda bolalar o'z xatti —xarakatlari to'g'sida uylab, bosh qotira boshlaydilar. Shaxsiy "men" obrazi, juda murakkabdir. Xatto kattalarning o'zini anglashi qarama qarshiliklardan xoli emas. O'spirinlarda yanada kuchliroq bo'ladi. Ba'zi o'spirinlar o'zini kuzatish uchun kundalik daftarlar tutadi. Bu xolat qizlarda ertaroq va ko'proq uchraydi. Bu xolat shunchaki o'sishni bildirib qolmasdan, balki shaxsda moxiyat jihatidan tubdan yuoshqacha tarzda o'z shaxsiyatining ma'naviy —ruxiy fazilatlarini, ijtimoiy turmush tarzi maqsad va vazifalarini anglash, ularni oqilona baxolash

zaruratini aks ettiradi. Undagi o'z –o'zini anglash turmush, yashash, o'qish, mexnat va sport faoliyatlari taqazsi bilan namoyon bo'ladi. O'quv muassasa mikromuxitidagi odatlanmagan vaziyat, shaxslararo munosabatlar va muamala ko'lamining kengayishi o'ziga xos tipologik aqliy, axloqiy, irodaviy, xissiy xususiyatlarini oqilona baxolash, qo'yilayotgan talablarga javob berish tariqasida yondashish o'z-o'zini anglashni jadallashtiradi. O'spirin o'quvchilarining o'z-o'zini anglashga aloqador o'ziga xos xususiyatlari mavjud ular, dastavval o'zlarining kuchli va zaif jihatlarini, yutuq va kamchiliklarini aniqroq baxolash imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'spirin o'quvchining o'smirlik davridagi boladan o'zgacharoq yana bir xususiyati—bu murakkab shaxslararo munosabatlarda aks etuvchi burch, vijdon xissini anglash, o'z qadr-qimmatini eozozlash, sezish va faxmlashga kuproq moyilligidir. O'spirin o'quvchida o'z-o'zini anglash negizida o'z-o'zini tarbiyalash istagi tug'iladi. Natijada unda o'z-o'zini tarbiyalash vositalarini saralash, ularni kundalik turmushga tadbiiq qilib ko'rish extiyoji vujudga keladi. Lekin o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni o'spirin o'quvchisi ruxiyatidagi mavjud nuqsonlarga barham berish, ijobiy xislatlarni shakllantirish bilan kifoyalanib qolmasdan, balki voyaga yetgan kishilarga xos ko'p qirrali, umumlashgan idealga mos ravishda tarkib toptirishga yo'naltirilgan bo'ladi. O'quvchilar o'zida shaxsning eng qimmatli fazilatlarini, o'quv va mexnat malakalarini ongli, rejali, tartibli, izchil va muntazam ravishda egallab borishga, shaxsning muayyan bir fazilatlarini va xislatlarini xosil qilishga xarakat qiladilar; o'z-o'zini tarbiyalash muammolarini, yaxlit ma'naviy–ruxiy qiyofani shakllantirishga intiladilar.

O'spirin o'quvchilarning o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni o'quv muassasa jamoat tashkilotlari, pedagoglar jamoasining tarbiyaviy tasiri doirasida bo'lmog'i shart. Toki o'z-o'zini tarbiyalashning takomillashtirish jamoada munosib o'rin egallashga, ijtimoiy burchni anglash, foydali mexnatga jalb etish ishiga xizmat qilsin. O'z-o'zini tarbiyalash to'g'ri izga solib yuborish uchun uyg'un birlikni tashkil etgan tarbiyaviy chora-tadbirlar majmuasi tarzida tasir o'tkazish jamoa majburiyati, o'zaro yordam va nazorat qilish, o'zaro baxolash va tanqid qilish kabilar maqsadga muvofiqdir. Ijtimoiy turmushda uchraydigan ba'zi bir yaramas yurish-turish ko'rinishlariga, illatlariga, sarqitlariga qaqshatkich zarba berish, ularning tasiridan yigit va qizlarning asrash, yot tashviqot moxiyatiga qarshi kurash olib borish pedagoglar jamoasining bosh vazifasidir.

O'spirinlarda balog'atga yetganlik tuyg'usi takomillashib borib, o'z-o'zini qaror toptirish, o'z ma'naviy qiyofasini ifodalash tuyg'usiga o'sib o'tadi. Bu narsa ularning aloxida shaxs ekanligini tan olishga intilishida o'z ifodasini topadi. Buning uchun ayrim yoshlar turli modalarga mayl qo'yish, murakkab tasviriy sanoatga, musiqaga, kasb-xunarga, tabiatga maftunkor qiziqishlarini namoyish qilishga xarakat qiladilar. O'quv va mexnat jamoalari tasirida matonat, jasurlik, sabr-toqat, kamtarlik, intizomlilik, xalollik kabi insoniy fazilatlar takomillashadi, xudbinlik, loqaydlik, munofiqlik, laganbardorlik, dangasalik, qo'rqqoqlik, g'ayirlik singari illatlarning barham topishi tezlashadi.

O'spirinlar shaxsining shakllanishi jarayonida jamoat tashkilotlarini roli aloxida ahamiyat kasb etadi. Ularda faollik, tashabuskorlik, mustaqillik, qatoyiatlik, masouliyatlik, o'z xarakatlarini tanqidiy baxolash singari fazilatlarini barqaror xususiyat kasb etib boradi. O'spirin yigit va qizlarning jamoatchilikda faol ishtirok etishi orqali muayyan tashkilotchilik qobiliyati namoyon buladi. O'zining kimligi, qandayligi, qobiliyatlari, o'zini nimaga xurmat qilishini aniqlashga intiladirlar. Do'st va dushmanlari kimligi, o'z istaklari, o'zini va tevarak-atrofni, olamni yaxshi bilishi uchun nima qilish kerakligini anglashga xarakat qiladi.

Ma'lumki o'spirinlarning hamma savollari anglangan bo'lmaydi. Ba'zan o'spirinlar o'zlaridan xech qanoatlanmaydigan, o'z oldilariga xaddan tashqari ko'p vazifalar qo'yadigan, lekin uning uddasidan chiqa olmaydigan bo'ladi.

Mana bulardan ko'rinib turibdiki, o'spirinlar o'z-o'zini analiz qilish teranligi va yuksak talablarni bajarish kerakligini o'zida aks ettira boradi. Bu esa o'spirinlarning kelgusi yutuqlari shartlaridan biridir. Bunda esa oil ava oilaviy muhit juda ham katta ro'l o'ynaydi.

Oilada shaxslararo munosabatlar madaniyatining shakllanganligi oila a'zolarining jamiyatda o'z o'rnini, qadrini topishga o'z istak va qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishga imkoniyat yaratadi. Agar unda oilaviy munosabatlar yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa yoki shakllanmasa unda turli muammolar va nizolar shakllanadi. Oilada totuvlik yo'qoladi va unda noxush psixologik muhit hosil bo'ladi. Oila a'zolari jamiyatda ham o'z o'rinlarini topa olmaydilar. Eng muhimi shuki, bunday holat farzandlar kamolotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Iragimov X.I.Abdullaeva Sh.A.Pedagogika.(o'quv qo'llanma). Toshkent:"Fan" ,2004
2. Z.T.Nishonova. Mustaqil ijodiy fikrlash. – T.: Fan.- 2003.
3. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya: darslik. I, II kitob. T., 2002.
4. Ибрахимов, Б. (2023). НИ ВЕСЕЛОВСКИЙ КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ СРЕДНЕЙ АЗИИ. *Interpretation and researches*, 1(4).
5. G'ulomjonov, O. (2023). OILAVIY HUQUQLARNI AMALGA OSHIRISH VA OILAVIY MAJBURIYATLARNI BAJARISH. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (7), 856-860.
6. Абдуллаев, А. Н. (2020). SOCIAL AND ECONOMIC FACTORS OF COUVOLUTION PROBLEMS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(8), 150-155.
7. Tolibjonovich, M. T., & Rahimjon o'g'li, G. O. (2021). Prerequisites For The Development Of A Leasing Mechanism In Public-Private Partnership. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6 (SP), 5.
8. Muxtarov Otabek Shuxratjanovich. OILA PSIXOLOGIYASI. O'quv qo'llanma. Andijon "Omadbek print number one" MChJ nashryoti. – Andijon, 2024.